

زبان فارسی*

دکتر سید مصطفی محقق داماد

زبان فارسی به مثابه عمده‌ترین وسیله ارتباط فرهنگی - اجتماعی بی‌تردید بزرگترین محوری است که در طول اعصار و قرون اقوام مختلف ساکن این مرز و بوم و حتی فراتر از مرز ایران حول آن گرد آمده‌اند.

این زبان علی‌رغم تحمّل فراز و نشیب‌های سخت تاریخی و عبور از گذرگاه‌های مهیب و هولناک ناشی از تسلط اقوام غیرایرانی همواره به عنوان بزرگترین مؤلفه فرهنگی و شاخص‌ترین مظهر تمامیت و استقلال ملی باقی مانده است.

بعد از فروپاشی حکومت ساسانی که مقارن با نطفه‌بندی و نضج‌گیری تمدن نوپای اسلامی در شبه جزیره عرب بود. این زبان در یک روند تاریخی جذب و تأثیرگذاری متقابل بیشترین نقش را در تکوین و تکامل فرهنگ اسلامی داشته است.

*. پیشگفتاری است بر کتاب بیان‌الادیان تألیف ابوالمعالی محمد بن نعمت علوی فقیه بلخی به تصحیح محمدتقی دانش‌پژوه با همکاری قدرت‌اللّه پیشنمازاده، از انتشارات بنیاد موقوفات دکتر محمود افشار، ش ۵۹، (۱۳۷۶) (عنوان از انتشارات موقوفات است).

اصول بنیادین و گوهرهای تابناک تعالیم نجات‌بخش اسلام که بدو از طریق زبان عربی نشر و ترویج می‌گردید با چنان توفندگی و سرعتی دنیای متمدن آن روز را درنوردید که بسیاری از فرهنگها و زبانها را تاب مقاومت نماند به طوری که تمام و کمال مقهور اقتدار این منظومه جدید شدند. شاید در گستره تاریخ کمتر تمدنی به قدمت مصر وجود داشته است ولی امروزه از آداب و سنن و فرهنگ و زبان مصر قدیم چیزی جز حکایات تاریخی باقی نمانده است.

در مقابل زبان فارسی پس از یک دوره کوتاه ایستایی، ضمن جذب و هضم فعال زبان و فرهنگ و تمدن نوین اسلامی بار دیگر بالندگی آغاز کرد و بالاخص در قرون چهارم و پنجم و ششم هجری به قتل رفیعی از تاریخ تکامل خود دست یافت و به رغم تسلط سیاسی و نظامی اقوام ترک و فراز و نشیب‌های دیگر هرگز تمامیت و استقلال خود را از دست نداد بلکه کلیه اقوام مزاحم دیر یا زود در اقیانوس گسترده این زبان غوطه‌ور شدند و ناخالصی‌های بیگانه را از خود زدودند و شفافیت یافتند.

گستره و عمق اثر مثبت زبان فارسی در اعتلای فرهنگ و تمدن اسلامی در این مختصر قابل وصف و شرح نیست، اجمال سخن آن که زبان فارسی در تمدن اسلامی یکی از رساترین بیانگران فرهنگ اسلامی به کار می‌رفته، و دوشادوش زبان عربی زبان اسلامی محسوب می‌شده است.

کتاب حاضر به همت جمعی از فرهیختگان زبان و ادب این مرز و بوم از زیر بار سنگین غبار قرون بیرون کشیده شده و اینک به صورت کامل و تصحیح جدید به زیور طبع آراسته می‌شود. جا دارد از بانیان این اقدام خیر خصوصاً شادروان استاد محمدتقی دانش‌پژوه که عمر پربرکتش صرف نشر و

ترویج زبان و فرهنگ و تاریخ این سرزمین و نیز بازشناسی عرصه‌های مهمی از فرهنگ و تراث اسلامی گردید تجدید یادی شود.

استاد دانش‌پژوه از بازماندگان سلاله‌ای بود که بدون تأثیرپذیری از شبه‌فرهنگ‌های وارداتی متداول زمان با غور در گذشته تاریخی تمدن اسلامی و ایرانی گهرهای تابناکی را به گنجینه پربار تمدن بشری تقدیم کرده است. روانش شاد و طریق سلوکش پر رهرو باد. (زمستان ۱۳۷۵ ه.ش)